

AVİM BAŞKANI ALEV KILIÇ KÜSEF'İN SORULARINI YANITLADI

Hazel ÇAĞAN ELBİR

Analist

Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu (KÜSEF) tarafından oluşturulan **Barış Bizim Elimizde** projesi kapsamında **YoungTalks, Barış ve İnsan Hakları Yarışması** ve **Söyleşi Kitabı** olmak üzere üç ana etkinlik gerçekleştirilmiştir. Projede temel olarak Türkiye ve Ermenistan ilişkileri ile ilgili olarak sivil toplum kuruluşları aracılığıyla çözüm önerilerinin gündeme getirilmesi hedeflenmiştir.

Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Başkanı Alev Kılıç, Barış Bizim Elimizde: Söyleşi Kitabı, Türkiye - Ermenistan Toplulukları Arasında İlişkilerin İyileştirilmesine Dair Sohbetler kitabı için **KÜSEF**'in sorularını yanıtladı. Mülakatın tam metnine aşağıda yer veriyoruz:

Kurum olarak Türkiye-Ermenistan konusyla ilgili gerçekleştirdiğiniz projeleri yaparken sizi ne motive etti? Neyin eksikliğini hissederek yola çıktınız?

Kısa adı AVİM olan Avrasya İncelemeleri Merkezi 2009 yılında kuruldu. Türkiyede 1999-2009 yılları arasında faaliyet gösteren ASAM (Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi) Türkiyenin o sıradaki en büyük stratejik düşünce kuruluşuydu. Bizim çekirdeğimizi, ASAM bünyesinde 1999 yılında kurulan Ermeni Araştırmaları Enstitüsü oluşturdu. ASAM, 2009 yılında tamamen finansal nedenlerle dağıldı. Ermeni Araştırmaları Enstitüsünün önemi ve bu tip bir kuruluşa duyulan ihtiyaç bilindiği için, bu kuruluşu başka bir çatı altında yaşatma düşüncesi doğdu. Türkmeneli Vakfı adlı başka bir kuruluş altında, ismi de Avrasya İnceleme Merkezi olarak değişerek faaliyet göstermeye başladı. Bu durum, benim sonradan gelen biri olarak çok hoşuma gitti çünkü sadece Ermeni Araştırmaları Enstitüsü hem konuyu çok daraltıyor, hem de bir süre sonra çok da kendini tekrarlar hale geliyordu oysa Avrasya perspektifi bize çok daha geniş bir bakış açısı kazandırdı. Günümüzden söz edecek olursak, Ermenistanla ilgili en güncel gelişme, Avrupa Birliğinin yerine Putinin ve Rusyanın öncülüğünü yaptığı Gümrük Birliği ve Avrasya Birliğini tercih etmesi. Avrasya

Birliği, AVİM olarak özellikle üzerinde çalıştığımız bir konu. Balkanlar ve Kafkasya da dahil olmak üzere bütün bu Avrasya oluşumlarına ve Türkiye'ye yansımalarına eğiliyoruz. Sonuçta AVİM, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü olarak doğmuş, özünü kaybetmeksizin çalışma ve ilgi alanını giderek genişleten, konuları daha geniş bir perspektiften inceleyen bir düşünce çatısı.

Sadece entelektüel bir düşünce kuruluşu olarak faaliyet gösterirken idari ve yapısal işlere ayıracağımız kadro, bütçe ve zaman olmadığı için Türkmeneli Vakfı altında çalışmayı seçtik.

Kuruluşumuzun, bizce önemli sayılacak kadar uzun bir süredir hiç aksamadan devam eden çalışmaları bulunuyor. Bunların bir kısmı akademik yayınlar, bir kısmı ise aylık olarak düzenlediğimiz iddialı beyin fırtınası toplantılarının metinleştirilmiş basılı versiyonları. AVİM olarak, Türkiye'de Ermeni araştırmaları konusunda en köklü ve en eski düşünce kuruluşuyuz.

Çalışmaya başlarken önyargılarınız var mıydı? Zamanla konu ile ilgili fikirleriniz değişti mi?

Önyargılarımız yoktu ama çok önemli bir noktaya işaret ettiniz. Açık olarak her zaman bunu söylüyoruz, biz Ermenistandaki herhangi bir kuruluşla temas kurmaktan, tartışmaktan ve diyalog arayışından asla vazgeçmiyoruz. Bu kuruluşun ılımlı veya aşırı uçta olması bizi rahatsız etmez veya tartışmaktan kaçınmamıza neden olmaz. Hatta bu kuruluşun fikirleri ne kadar uçtaysa, tartışmak bizim o kadar hoşumuza gider çünkü ne kadar uçtaysa o kadar yanlış izdedir ve o kadar çok tartışacak şey vardır. Son yuvarlak masa toplantımıza ilk kez bir Ermeni düşünce kuruluşu da katıldı. AVİM için çok yeni bir deneyim oldu. Son derece iyi geçti. Gelen insan Erivanda yaşayan, Amerikalı bir Ermeniydi. Orada Ermenistan vatandaşı bir Ermeni gibi baskı da görmediği için son derece rahattı. Ermenilerle farklı düşündüğümüz açık, bunu zaten biliyoruz ama tartışmak önemli. Kin ve nefret üzerine gelecek kurulamaz. Asgari ortak paydada bir anlayış bulmak amaç. Bunun da olabileceğine bu toplantılarda ikna oluyoruz çünkü konuşabiliyoruz.

Sizin/kurumunuzun konuya daha önceki bakış açısı nasıldı? Çalışmalarınız zamanla nasıl bir yol izledi?

Ben 2013'ten bu yana AVİM'de görev alıyorum. Ermeni Araştırmaları Enstitüsü'nün kurucusu Emekli Büyükelçi Ömer Engin Lütem. Ben başkanlığı ondan devraldım. Ömer Engin Lütem de 81 yaşında olmasına rağmen onursal başkanımız olarak buradaki aktif görevine devam

ediyor. Dolayısıyla bakış açısı konusunda bir kopukluk olmadı. Ben görevi devraldım ama bir önceki başkanla çalışmalarımız da devam ediyor. Ömer Engin Lütem, Dışişleri Bakanlığında birlikte, benzer konular üzerinde çalıştığımız bir insan. Dolayısıyla fikri olarak bir kopukluk yok, tam tersine bir devamlılık söz konusu oldu.

Kurumun bakış açısıyla ilgili de şunu söyleyebilirim. Ermeni konusu maalesef tek yanlı olarak Türkiye aleyhine istismar edilmekte. Bunun madalyonun her iki tarafını da göstermek suretiyle, bir diyalog yoluyla karşılıklı bir uzlaşmayla ve anlaşmayla sonuçlanması gerekir. Bugün önümüzdeki manzarada maalesef Türkiye tek taraflı olarak yıpratılmaktadır, suçlanmaktadır. Biz, hiçbir zaman için, Türkiye sütten çıkmış ak kaşıktır, tarihte hiçbir şey olmamıştır, demiyoruz ama bugün yapılanların Türkiye'ye karşı, yanlı haksızlık olduğunu düşünüyoruz. Bizim kurum içinde çıkış noktamız, Hiçbir şey yaşanmadı diye bir nokta olmadı asla.

Türkiye ve Ermenistan toplumlarının mevcut karşılıklı algısında hangi noktalar veya sorunlar öne çıkıyor?

Ermeni söylemi, Ermeni iddiaları Batı kamuoyunda neredeyse 100 yıldır işlenilmekte ve bu söylem artık iddiadan öteye bir inanç haline gelmiş ve söylene söylene kanıtlanmış addedilerek gerçeğe dönüşmüş. Türkiye Cumhuriyeti, bırakın karşı tezi, bu konuda bir görüş belirtmek için bile ilk girişimini ASALA cinayetlerinden, terör eylemlerinden sonra yaptı, ilk kez o zaman bu konuyu gündemine aldı. Türkiye'de, üniversitelerde dahi, 70lere kadar Ermeni sorununa dair hiçbir şey öğretilmezdi. Ben, Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunuyum, 1968de mezun oldum. Siyasal Bilgiler Fakültesi demek, Türkiye'de bu konuların işleneceği tek okul demektir. Sonuçta diplomasiye insan yetiştiren bir kurumdur. Müstakbel diplomatların yurt dışına gidince muhatap olacağı sorunları bilmesi gerekir. Buna rağmen mesela ben 1968 yılında mezun olurken, Birinci Dünya Savaşında cephede Ermeniler, vs. vardı, Kazım Karabekir savaştı, dışında Ermeni sorununa dair hiçbir şey okumamıştık.

Ben zamanla bu eksikliğin şundan kaynaklandığına kani oldum: Türkiye Cumhuriyeti, cumhuriyet öncesi acıları ve olayları deşmekle hiçbir şey kazanamazdı. Cumhuriyet ile Osmanlı İmparatorluğundan sonra yeni bir sayfa açılmıştı. Türkiye Cumhuriyeti ileriye bakmak durumundaydı. Türkiye Cumhuriyeti varlığını güçlendirmek durumundaydı. Geçmiş unutmamalıydı ama enerjisini geçmiş savunmaya veya geçmişten hesap sormaya harcamamalıydı. Geçmişle bu tip bir hesaplaşma ilişkisi kurmamalıydı. Dolayısıyla bize, yani o dönemki cumhuriyet gençliğine öğretilen, temiz bir sayfa açıp enerjimizi, genç cumhuriyeti çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmaya yönlendirmektir. Açıkçası bizim anlayışımız da buydu, ben kendimden de biliyorum. Amaç bir suçu örtbas etmek için bir şeyleri okumamak veya deşmemek değildi. Fakat 70lere geldiğimizde

hayretle gördük ki Türkiye aleyhinde yoğun, inanılmaz bir soykırım iddiası, suçlaması var ve biz buna hazırlıksızız. Biz bunu hiç düşünmemişiz. Türkiyenin Ermeni soykırımına ilişkin görüşlerinin ciddi olarak akademik anlamda ele alındığı ilk dönem 80ler oldu. 1982de 9 Soru 9 Cevap diye bir kitap yayınlandı, ondan önce Türkiyede bu konuda, Esat Urasın bir kitabı vardır ama yayınlar bundan ibarettir. Ermenilerin 100 yıldır sürdürmekte oldukları iddialara karşı kendi görüşlerimizi son 30 yılda ancak hazırlayabiliyoruz, gündeme getirebiliyoruz. Yanıtımızı 70 yıllık boşluktan sonra vermek durumunda kalıyoruz. Eşit düzeyde olsak veya aynı empatiye sahip bir dinleyici kitlesine sahip olsak dahi, arada kapatmamız gereken 70 yıllık bir fasıla var. Bizim çalışmalarımızın önemi bundan kaynaklanıyor. Bu boşluğu kapatacak çalışmaları hiç değilse 91den bu yana son derece akademik olarak devam ettiriyoruz. O tarihlerde Türkiye lehine yurt dışında hiçbir görüş yokken bugün Türkiye lehine bilimsel çalışmalar yapan ve uluslararası camiada da sözü geçen hatırı sayılır bir akım, bilim insanları ve kişiler var. Görüyoruz ki uluslararası hukukta da çok büyük kazanımlar elde etmeye başladık. Ermeni konusundaki ilk dava Berlindeki Tehleyran davasıdır . Onun nasıl ilerlediğini biliyoruz. Son dava ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Perinçek davasıdır. Onun nasıl bir sonuç verdiğini görüyoruz ve dolayısıyla kat ettiğimiz mesafe bu iki davanın karşılaştırılmasından dahi anlaşılabilir ve Türkiye bakımından inanılmaz önemli bir kazanım, bir aşama söz konusudur.

Projelerinizin Türkiye-Ermenistan ilişkilerine nasıl bir katkı sağladığını düşünüyorsunuz?

Türkiyenin sadece Ermeni konusuna odaklanmış en eski ve en uzman kuruluşuyuz. Türkiyede, 2001 yılından bu yana tamamen akademik nitelikte, periyodik bir Ermeni araştırmaları dergisi yayınlıyoruz. Tüm sayılara Web sitemizden ulaşılabilir. Bizim çalışmalarımız akademik anlayış ve düşünce çerçevesinde yapıldığından beyhude çalışmadığımız kanaatindeyiz. Yaptıklarımızın, konunun objektif olarak anlaşılmasına bir katkıda bulunduğuna inandığımızdan çalışmaya devam ediyoruz ve bu inanç çok önemli. Ermenilere Haksızsınız, demek veya Tarihte Ermenilere yapılanlar çok iyi şeylerdi, demek gibi bir amacımız yok. **Asıl hedefimiz, tarihin tek tarafı olarak, tek bakış açısıyla kaleme alınacak bir şey olmadığını anlatmak.** Tarihi olayların mutlaka çok yönlü olduğunu, her yönünün bilinmesinden sonra bir karar alınabileceğini söylüyoruz. Buradan hareketle de hem tarih yönüyle hem hukuk yönüyle soykırım iddiasının söz konusu olamayacağına, soykırım iddiasının Türkiyenin kabul edemeyeceği bir damgalama olduğuna inanıyoruz.

Bu nedenle de son dönemde, Erivanda oturan ve saygın bir düşünce kuruluşunun başında bulunan, Amerikan vatandaşı olan bir Ermeni ile gerçekleştirdiğimiz toplantı bizim için çok önemli bir başlangıç çünkü böyle bir toplantının yapılabileceğini ortaya koymuş olduk. Kimse bundan rahatsız olmaksızın tartışmayı başardık. O kendi bildiğini söyledi, biz kendi bildiğimizi söyledik ve amaç birbirimizi ikna etmek değildi. Farklılıkları ortaya koyarken, ortak bir düşünce benimseme, ortak bir payda bulma arayışındaydık.

Projelerinizi gerçekleştirirken nasıl engeller ve güçlüklerle karşılaştınız?

Biz, dergilerimizin dağıtımını çok geniş tutuyoruz. Ermenilerin bu yayınları çok yakından takip ettiklerini biliyoruz ancak yayınlarımızı hiçbir zaman makbul birer tartışma maddesi olarak görmüyorlar. Bu nedenle de tartışmak mümkün olmuyor Tabii bu önemli bir sorun.

Diğer yandan, Zürihte 2009 yılında imzalanan protokolle Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin kapısı açılıyordu ve soykırım konusu iki tarafı da rahatsız etmeyecek şekilde bir tarihçiler komisyonuna bırakılıyordu. Olmuştur veya Olmamıştır, diye konuşmak yerine konuyu uzmanlara havale ederek araştırma yapılması sağlanacaktı. Zürihte imzalanan protokoller, için özünde, kapıyı açacak protokollerdi. Ancak atılacak bu adım hem Ermeni tarafından, hem de bizim tarafımızdan engellendi. Türkiyenin Karabağ ile ilgili soruları vardı. Ermenistan Anayasa Mahkemesi ise soykırımın inkârına ve toprak bütünlüğüne ilişkin bir karar aldı: Hem soykırımın var olduğunu, hem de Ermenistan sınırlarının henüz kesinlik kazanmamış olduğunu iddia etmiş oldular. İçin aslı, Türkiye de bunu bir rahatlama olarak gördü. Sonuçta, Ermenistan Anayasa Mahkemesinin Zürihteki protokollere aykırı ve bağlayıcı yorumu ve kararıyla engel olmuş oldu.

Türkiye-Ermenistan toplumları arasında barışa inancınız var mı? Bu alandaki çalışma sürecinizde fikriniz değişti mi?

Ermeni düşünce kuruluğu ile yaptığımız toplantıdan sonra çıkardığımız "Turkish-Armenian Dialogue" başlıklı kitapçıkta da görebilirsiniz ki Ermeni muhatabımıza da şunu söylüyoruz: Sizi buraya görüşlerinizi değiştirmek için ağırmadık. Görüşlerinizi saygıyla dinlemeye hazırız ama sizin de bizim görüşlerimizi dinlemeniz, değerlendirmeniz ve görüşlerimize bir tepki vermeniz gerekir. Türk tarafının görüşlerini tamamen görmezden gelmek diyalogun bir parçası olamaz. Bunu ısrarla söylüyoruz.

Barış, eninde sonunda gerçekleşecektir. Barış olmak zorundadır. řu anda barışın önündeki engel, Türkiyeye yönelik soykırım iddialarıdır. Rusyanın ve Batının barışa katkıda bulunmak istemedikleri de açıktır: Hem Amerika ve Avrupa, hem de Rusya, bu soykırım iddialarını alttan alta ateşlemektedir; **Türkiyeyle Ermenistan arasında, soykırım iddiaları konusunda ortak bir anlayış ve uzlaşma olduktan sonra bölgede çok güçlü ilişkiler kurmamızın önünde hiçbir engel kalmayacaktır.**

Barış için süre vermek çok zor ve yanlış olur çünkü dünyada şartlar her an değişiklik gösteriyor. Örneğin, Ermenistanın Avrupa Birliğinden tamamen koparak Rusya ile birlikte Avrasya Birliğine yöneleceği hiç hesaplanmamıştı. Fakat, her iki ülke de kazanmak istiyorsa, Türkiye ve Ermenistan için iş birliği, barış ve istikrar zorunludur. Aksi takdirde her iki taraf da bundan zararlı çıkacaktır.

Türkiye-Ermenistan toplumlarının karşılıklı algısının pozitif yönde değiştirilmesi için sizce ne tür faaliyetler yapılması gerekir?

İlişkilerin düzelmesi, sonuç olarak common sensein işaret ettiği, aklın gösterdiği yoldur ve her iki tarafa da yarar. Hatta barış daha çok Ermenistana yarar çünkü Ermenistan, yalnız bölgedeki değil, dünyadaki en fakir ülkelerden biri, eli Rusyaya bağlı durumda ve son derece kapalı bir yaşam süregelmekte. Oysa günümüzde, Avrasya çalışmaları sayesinde de görebildiğimiz kadarıyla, dünyadaki siyasi ve ekonomik güç Atlantikten Pasifike; Avrupadan Asyaya kaymakta. Eskiden güç merkezinin, yani Avrupanın, Avrupa Birliğinin ve NATOnun periferisinde olan Türkiye bu yeni gelişme sayesinde, son 20 yılda jeostratejik bir değişimde geçirerek güç merkezinde yer almaktadır. Bu merkezde Ermenistan, Azerbaycan, İran, Türk Cumhuriyetleri, Gürcistan ve İran da yer almakta ve yeni oluşumlar sayesinde tüm bu ülkeler pek çok çıkar sağlayabilecek durumda. Fakat söz konusu ülkelerin kendi aralarında sorun yaşamaması halinde, Avrasya bağlamında, bölgede söz sahibi olmaları imkânsız.

Hazel ÇAĞAN, Uzman

Yazar Hakkında :

Hazel Çağan-Elbir AVİM'de analist olarak çalışmaktadır. Çağan-Elbir, Atılım Üniversitesi Politik Ekonomi bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Atıfta bulunmak için: ELBİR, Hazel ÇAĞAN. 2026. "AVİM BAŞKANI ALEV KILIÇ KÜSEF'İN SORULARINI YANITLADI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2014 / 91. Aralık 14. Erişim Temmuz 11, 2026. <https://avim.org.tr/tr/Yorum/AVIM-BASKANI-ALEV-KILIC-KUSEF-IN-SORULARINI-YANITLADI>



Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır